

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle museolaiksi ja laiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle museolaiksi ja laiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (HE 194/2018 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 54/2018 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Joni Hiitola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- kulttuuriasiainneuvos Päivi Salonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- kehittämisjohtaja Pirjo Hamari, Museovirasto
- museonjohtaja Tiina Merisalo, Helsingin kaupunki
- museonjohtaja Dan Lindholm, Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo
- museonjohtaja Marina Catani, Porvoon museo
- erityisasiantuntija Johanna Selkee, Suomen Kuntaliitto
- museonjohtaja Raija-Liisa Seilo, Teatterimuseo
- museonjohtaja Minna Heljala, Tornionlaakson maakuntamuseo
- museonjohtaja Kalle Kallio, Työväenmuseo Werstas
- puheenjohtaja Susanna Sääskilahti, Museoalan ammattiliitto MAL ry
- pääsihteeri Kimmo Levä, Suomen museoliitto ry
- toiminnanjohtaja Rita Paqvalén, Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- opetus- ja kulttuuriministeriö
- Kainuun liitto
- Etelä-Karjalan liitto
- Lapin liitto
- Vantaan kaupunki

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

- Saamelaismuseum Siida
- Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi museolaki. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia.

Museolain tavoitteita, toiminnan tarkoitusta ja valtionosuuden edellytyksiä koskevia säännöksiä uudistettaisiin. Alueelliset ja valtakunnalliset vastuumuseot korvaisivat nykyisen maakunta- ja aluetaidemuseojärjestelmän sekä valtakunnallisen erikoismuseojärjestelmän. Vastuumuseoiden tehtävistä ja vastuumuseoksi nimeämisen edellytyksistä säädettäisiin laissa. Päätökset museon hyväksymisestä valtionosuuteen oikeutetuksi ja nimeämisestä vastuumuseoksi olisivat voimassa toistaiseksi, mutta opetus- ja kulttuuriministeriö arvioisi neljän vuoden välein, täyttääkö museo edelleen valtionosuuden edellytykset. Vastuumuseoiden osalta arvioitaisiin myös, täyttääkö museo edelleen vastuumuseoksi nimeämisen edellytykset ja onko museo huolehtinut vastuumuseolle säädetyistä tehtävistä. Vastuumuseot neuvottelisivat neljän vuoden välein Museoviraston kanssa seuraavaa nelivuotiskautta koskevasta suunnitelmasta.

Museoiden valtionosuusjärjestelmä säilyisi edelleen peruslähdekohdiltaan laskennallisena siten, että valtionosuus perustuisi valtionosuuden perusteeksi vahvistettavien henkilötyövuosien määrään ja henkilötyövuotta kohden määrättyyn yksikköhintaan. Museoiden valtionosuus muodostuisi perusrahoituksesta sekä tehtäväkohtaisesta rahoituksesta alueellisille ja valtakunnallisille vastuumuseoille. Museoiden perusrahoituksen valtionosuusprosentti olisi 37. Alueellisten vastuumuseoiden tehtäväkohtaisesti määräytyvän henkilötyövuosien osan valtionosuusprosentti olisi 85. Valtakunnallisten vastuumuseoiden tehtäväkohtainen rahoitus myönnettäisiin valtionosuuden harkinnanvaraisena euromääräisenä korotuksena. Valtionosuuden myöntäminen perustuisi opetus- ja kulttuuriministeriön tekemään nelivuotiseen rahoitussuunnitelmaan, josta poikettaisiin vain tietyillä laissa säädetyillä perusteilla.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2020. Siirtymäsäännöksillä porrastettaisiin uudistuksen vaikutuksia pidemmälle aikavälille sellaisissa tapauksissa, joissa uudistus aiheuttaisi olennaisia muutoksia museon valtionosuuden määrään.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksen tavoitteena on saattaa museolaki lakiteknisesti ja sisällöllisesti ajan tasalle ottaen huomioon eduskunnan vuonna 2014 hyväksymä lausuma (HE 303/2014 vp — EV 275/2014 vp) ja museopoliittisen ohjelman (Mahdollisuuksien museo, opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030. OKM julkaisuja 2018:11) linjaukset. Sivistysvaliokunta pitää hyvänä, että uudistuksella ajantasaistetaan museotoiminnan tavoitetta ja tarkoitusta koskevat säännökset vastaamaan museoiden nykyistä yhteiskunnallista roolia ja monimuotoistuneita toi-

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

mintatapoja. Vastuumuseoiden tehtäviä koskevat säännökset nostetaan samalla asetuksesta lain tasolle. Kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijaviranomaistehtävien hoitamisesta alueellisissa vastuumuseoissa ehdotetaan säädettävän selkeästi lain tasolla ottaen huomioon julkisen hallintotehtävän antamista muulle kuin viranomaiselle koskevat vaatimukset.

Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että museoiden valtionosuusjärjestelmä jatkossakin turvaa taide- ja kulttuuripalvelujen alueellista saatavuutta ja saavutettavuutta eri väestöryhmille. Uudistuksen tavoitteena on nimenomaan edistää monipuolisten, alueellisesti kattavien ja yhteisölleen merkittävien museopalveluiden saatavuutta. Uudistus lisää rahoituksen ennakoitavuutta ja pitkäjänteisyyttä ja kannustaa toimijoita monipuoliseen, vaikuttavaan, laadukkaaseen ja korkeatasoiseen toimintaan sekä pitkäjänteiseen tavoitteelliseen kehittämiseen ja uudistamiseen. Vuoden 1993 alussa voimaan tullut kulttuurin valtionosuusjärjestelmä on ollut museoiden osalta pääosin toimiva. Sen mukainen rahoitus ei kuitenkaan ole vastannut lakiin sisältyneitä odotuksia eikä lainkaan seurannut museoalan kasvua.

Saaduissa asiantuntijalausunnoissa ehdotusta on kiitelty ja katsottu, että ehdotus uudeksi museo- laiksi vastaa hyvin tarkoitustaan.

Ehdotetun uuden rahoitusmallin keskeisin muutos sisältyy asiantuntijanäkemyksen mukaan lakiehdotuksen 4 ja 6 §:ään, joiden nojalla valtionosuuksien jakaminen perustuu tarveharkintaan, jossa huomioidaan kulttuuriperinnön kattava tallentaminen sekä monipuolisten, alueellisesti kattavien ja yhteisölleen merkittävien museopalveluiden saatavuus. Uudistus antaa tarveharkinnalle selkeät kriteerit. Käytännössä tällä halutaan varmistaa, että valtionosuuksia voidaan myöntää keskimääräistä enemmän museoille, joita tarvitaan suomalaisen kulttuuriperinnön kattavan tallentamisen kannalta. Museopalveluiden saatavuuden korostaminen mahdollistaa saadun asiantuntijalausunnon mukaan muun muassa syrjäseutujen museoiden korkeammat tukiprosentit.

Toinen uuden museolain merkittävä muutos on luopuminen korotetuista valtionosuuksista, joilla on rahoitettu maakunta- ja aluetaidemuseoita sekä valtakunnallisia erikoismuseoita. Museopoliittisen ohjelman linjausten mukaisesti näiden museoiden kohdalla siirrytään statuspohjaisesta rahoituksesta tehtäväpohjaiseen rahoitukseen. Jatkossa opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä vastuutehtävä saa kohdennetun rahoituksen, kun nykymallissa rahoitus tulee korotettuna kaikkien toimintaan. Tämä muutos on asiantuntija-arvioiden mukaan todella merkittävä alueellisten vastuumuseoiden osalta.

Sivistysvaliokunta toteaa, että uudessa museolaissa ei oteta kantaa yhteen keskeisimmistä museoalan ongelmista eli organisaatioiden pieneen yksikkökokoon. Keskimäärin ammattimaisissa museoissa tehdään 17 henkilötyövuoden edestä työtä, mutta työpanoksesta huomattava osa syntyy muutamissa suurissa yksiköissä. Museopoliittista ohjelmaa tehnyt työryhmä asetti vahvemmat toimintayksiköt tavoitteeksi. Samalla kuitenkin katsottiin, että laki ei ole toimivin tapa ohjata museoita tähän muutokseen. Sivistysvaliokunta yhtyy tähän näkemykseen ja ehdottaa esimerkiksi kannustinrahoituksen käyttöä vahvempien yksiköiden aikaan saamiseksi samalla tavalla kuin on toimittu esimerkiksi kansanopistokentällä.

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta ehdottaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä muutettuina.

Perustuslakivaliokunnan lausunto

Perustuslakivaliokunta on antamassaan lausunnossa (PeVL 54/2018 vp) esittänyt, että hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Perustuslakivaliokunnan mielestä sivistysvaliokunnan on kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, miten ehdotetut muutokset vaikuttavat museoiden rahoituspohjaan, ja siihen, että muutoksilla on riittävät siirtymäaikajärjestelyt. Tukemalla kulttuurilaitoksia valtion varoista edistetään osaltaan etenkin perustuslain 16 §:n 2 momentissa julkiselle vallalle asetettuja velvoitteita turvata sivistykselliset oikeudet (ks. myös PeVL 12/2011 vp, s. 3). Julkisen rahoituksen heikennykset voivat uhata museolaitoksen perustehtäviä ja sitä kautta yksityisten mahdollisuuksia kehittää itseään.

Sivistysvaliokunta toteaa, että esityksessä ei ole kyse museoiden julkisen rahoituksen heikennyksestä, vaan uudistuksen yhteydessä museoiden valtionosuusmäärärahoja ollaan lisäämässä neljällä miljoonalla eurolla. Museoiden valtionosuusjärjestelmä säilyy edelleen peruslähtökohdiltaan laskennallisena siten, että valtionosuus perustuu valtionosuuden perusteeksi vahvistettavien henkilötövuosien määrään ja henkilötövuotta kohden määräytyyn yksikköhintaan. Yksittäisen valtionosuuden saajan kohdalla uudistus voi merkitä joko valtionosuuden lisääntymistä tai alenemista, koska valtionosuuden määräytymisperusteissa tapahtuu muutoksia. Museolain 14 §:n 1 momenttiin sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta annetun lain voimaantulo- ja siirtymäsäännökseen on ehdotettu tarvittavat säännökset, joiden perusteella rahoituksen muutoksia jaksetaan enintään kolmen vuoden ajalle silloin, jos yksittäisen museon rahoituksen määrä alenisi uudistuksen johdosta olennaisesti. Sivistysvaliokunta pitää uudistusta näiltä osin ongelmattomana.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa täsmennetään, että museolain 7 §:n 2 momentin muotoilu ja perustelut viittaavat lähinnä maankäyttö- ja rakennuslain mukaisiin päätöksentekotilanteisiin. Näitä asiantuntijatehtäviä hoitaessaan museo ei tee itse yksilön etua tai oikeutta koskevia päätöksiä. Päätöksenteko jäsentyy muun lainsäädännön pohjalta ja tapahtuu muun viranomaisen kuin museon toimesta. Hallituksen esitys on tältä osin ongelmaton perustuslain 124 §:n näkökulmasta. Sivistysvaliokunnan tulee kuitenkin harkita "asiantuntijaviranomaista" koskevan sääntelyn sanonnallista muuttamista. Perustuslakivaliokunta ei ole aiemmissa lausunnoissaan pitänyt asianmukaisena, että yhtiö toimii lain sanamuodon mukaan viranomaisena (ks. PeVL 50/2017 vp ja PeVL 45/2006 vp, s. 2/II). Sivistysvaliokunta ehdottaa yksityiskohtaisista perusteluista tarkemmin ilmenevät sanonnalliset muutokset 1. lakiehdotuksen 7 §:ään.

Alueellisten vastuumuseoiden määrä

Ehdotetun museolain 8 §:n 2 momentin mukaan alueellisen vastuumuseon toimialue voidaan määrätä maakuntaa pienemmäksi alueen olosuhteisiin liittyvästä perustellusta syystä. Perustelujen mukaan tällaiset syyt voisivat liittyä esimerkiksi siihen, että maakunnan alueella on jo vakiin-

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

tuneesti toiminut useampi toimija, joilla on vakiintuneet verkostot ja tietovarannot. Syyt voisivat liittyä myös alueen asukasmäärään, maantieteellisiin välimatkoihin tai kulttuurisiin eroavaisuuksiin. Sivistysvaliokunta kannattaa uudistusta tältäkin osin ja toteaa saamansa selvityksen perusteella, että tällaisia alueen olosuhteisiin liittyviä syitä on olemassa ainakin Uudenmaan ja Lapin maakuntien alueilla. Useiden maakuntien alueilla on useita vakiintuneita toimijoita, ja niiden eri osa-alueiden välillä on kulttuurisia eroavaisuuksia. Uudenmaan osalta huomioon on lisäksi otettava alueen asukasmäärä ja Lapin osalta maantieteelliset välimatkat. Sivistysvaliokunta pitää ehdottoman tärkeänä ja kannatettavana, että ehdotetut säännökset mahdollistavat tietyin edellytyksin alueellisen vastuumuseotehtävän jakamisen maakunnan alueella useammalle museolle. Valiokunta korostaa myös, että museotoiminta ja sen alueellinen tarve eivät välttämättä noudata maakuntien rajoja lainkaan.

Ratkaisut museoiden nimeämisestä alueellisiksi vastuumuseoiksi tehdään opetus- ja kulttuuriministeriössä hakemusten perusteella lain hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen. Ratkaisuja tehtäessä on otettava huomioon 8 §:n 1 momentin mukaiset edellytykset, muun muassa se, että museon nimeäminen alueelliseksi vastuumuseoksi on toimialueen olosuhteiden ja alueellisen vastuumuseon tehtävien hoidon kannalta tarpeellista. Myös alueen kieliolosuhteet ovat käytännössä sellainen 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimialueen olosuhteita koskeva seikka, joka tulisi ottaa huomioon päätettäessä museon nimeämisestä alueelliseksi vastuumuseoksi. Sivistysvaliokunta korostaa alueellisten vastuumuseoiden valinnassa tasapuolisuutta ja läpinäkyvyyttä.

Eräät muutosehdotukset

Asiantuntijalausunnossa käsiteltävänä olevaan ehdotukseen museolaiksi on ehdotettu useita muutoksia ja lisäyksiä, jotka liittyvät muun muassa moninaisuuteen, yhdenvertaisuuteen ja saavutettavuuteen sekä verkkopalvelujen esteettömyyteen. Valiokunta katsoo, että museolaissa ei ole tarpeen erikseen säätää sellaisista velvoitteista, jotka koskevat museoita jo yleislainsäädännön perusteella. Sivistysvaliokunta ehdottaa kuitenkin yksityiskohtaisista perusteluista tarkemmin ilmenevät yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta koskevat lisäykset 1. lakiehdotuksen 1 ja 2 §:ään. Valiokunta korostaa näillä lisäyksillä, että yhdenvertaisuus ja saavutettavuus ovat tärkeitä lähtökohtia ja tavoitteita kaikessa museotoiminnassa.

Uudistuksen seuranta

Sivistysvaliokunta korostaa museolain kokonaisuudistuksen merkittävyyttä museoalalle ja painottaa uudistuksen toteutumista ja sen vaikutuksia koskevan seurannan tärkeyttä. Sivistysvaliokunta edellyttää, että valtakunnallisten ja alueellisten vastuumuseoiden rahoituksen riittävyyttä suhteutettuna laissa määrättyihin tehtäviin sekä alueellisten vastuumuseoiden määrän tarkoituksenmukaisuutta ja riittävyyttä suhteutettuna maakunnan tai sen osan tarpeisiin ja erityispiirteisiin arvioidaan osana laajempaa uudistuksen arviointia ja että tästä annetaan selvitys sivistysvaliokunnalle seuraavan vaalikauden lopussa. (*Valiokunnan lausumaehdotus*)

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 §. Asiantuntijalausunnossa esitetään pykälän 4 kohtaan lisättäväksi sana "tasa-arvoa" ja uutta 5 kohtaa kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisista mahdollisuuksista osallistua kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen. Sivistysvaliokunta arvioi, että yhdenvertaisuuden käsite museolain yhteydessä pitää sisällään myös tasa-arvon käsitteen. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälän 4 kohtaan lisätään sana "yhdenvertaisuutta".

2 §. Sivistysvaliokunta korostaa museopalveluiden saavutettavuutta kaikissa muodoissaan sisältäen myös esteettömyyden. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 3 kohtaan lisätään aineistojen ja tiedon saavutettavuus yhtenä osana museotoiminnan tarkoitusta.

7 §. Perustuslakivaliokunnan lausunnosta edellä todettuun viitaten sivistysvaliokunta ehdottaa 1 momentin 2 kohdan muuttamista siten, että sana "asiantuntijaviranomaisena" muutetaan sanaksi "asiantuntijana", sekä tästä johtuvat kaksi teknisluonteista muutosta. Perustuslakivaliokunta ei pidä lausunnossaan asianmukaisena, että yhtiö voi toimia lain sanamuodon mukaan viranomaisena. Pykälässä tarkoitettu vastuumuseo voi toimia myös osakeyhtiömuodossa.

Valiokunnan ehdottama muutos voi saadun selvityksen mukaan jatkossa aiheuttaa epäselvyyttä esimerkiksi kutsuttaessa eri tahoja maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 66 §:n mukaisiin kaa-voitusta koskeviin viranomaisneuvotteluihin. Valiokunta painottaa, että ehdotetulla muutoksella ei ole tarkoitettu rajata alueellisten vastuumuseoiden asiantuntijatehtäviä miltään osin siinäkin tapauksessa, että ne ovat yksityisiä toimijoita. Jos ehdotetusta muutoksesta aiheutuu joltain osin epäselvyyttä vastuumuseoiden asemasta muun lain soveltamisessa, tarvittavat tarkennukset on pikaisesti tehtävä siihen lakiin.

11 §. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi neljäksi vuodeksi vahvistettavasta rahoitussuunnitelmasta, joka sisältää arvion valtionosuuden perusteeksi vahvistettavien henkilötyövuosien määrästä seuraavien neljän vuoden ajaksi. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan rahoitussuunnitelmaan tulisi sisällyttää arvio myös valtakunnalliseen vastuumuseotehtävään myönnettävän harkinnanvaraisen lisärahoituksen määrästä, jotta myös valtakunnallisten vastuumuseoiden rahoitus olisi nykyistä ennustettavampaa ja pitkäjänteisempää. Sivistysvaliokunta ehdottaa tätä koskevat muutokset pykälän 2 momenttiin.

14 §. Pykälän 4 momenttiin on ehdotettu siirtymäsäännöstä, jonka mukaan 12 §:ssä tarkoitettujen arviointien ajankohdat ensimmäisellä kerralla eräiltä osin poikkeaisivat normaalista neljän vuoden syklistä. Tarkoituksena on ollut porrastaa arviointien ajankohtaa, jotta opetus- ja kulttuuriministeriön ja Museoviraston työmäärä jakautuisi tasaisemmin eri vuosille.

Uudistuksen toimeenpanon suunnittelun tarkentuessa on valiokunnan saaman selvityksen mukaan havaittu, että ehdotettua porrastusta on syytä muuttaa siten, että alueellisten vastuumuseoiden osalta ensimmäinen kausi kestäisi vain kolme vuotta. Valtionosuuden edellytysten täyttymisen arviointi sekä valtakunnallisten vastuumuseoiden arviointi noudattaisivat alusta lähtien muuten neljän vuoden rytmiä, mutta 12 §:n 4 momentissa tarkoitettua neuvottelua valtakunnallisten vastuumuseoiden ja Museoviraston välillä ensimmäisen rahoituskauden suunnitelmasta käytäisiin poikkeuksellisesti vasta vuonna 2020 rahoituskauden jo alettua. Säännöstä on lisäksi tarpeen

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

tarkentaa siltä osin, että myös 11 §:n 2 momentissa tarkoitettu rahoitussuunnitelma ja 12 §:n 4 momentissa tarkoitettut selvitykset noudattaisivat samaa jaksoitusta kuin arvioinnit. Sivistysvaliokunta ehdottaa tätä koskevat muutokset pykälän 4 momenttiin.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 194/2018 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 194/2018 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hyväksyy lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Museolaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tavoitteena on:

- 1) ylläpitää ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen ymmärrystä ja osallisuutta kulttuurista, historiasta ja ympäristöstä;
- 2) edistää kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen säilymistä tuleville sukupolville;
- 3) edistää yhteisöllisyyttä, jatkuvuutta ja kulttuurista moninaisuutta;
- 4) edistää sivistystä, hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja demokratiaa.

2 §

Museotoiminnan tarkoituksena on:

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

- 1) kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen tallentaminen ja säilyttäminen;
- 2) aineistoja ja muita sisältöjä koskevan tutkimuksen edistäminen ja hyödyntäminen;
- 3) aineistojen ja tiedon saatavuuden, **saavutettavuuden** ja käytön edistäminen;
- 4) kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen esittäminen ja elämysten tarjoaminen;
- 5) yleisötyö, vuorovaikutus sekä opetuksen ja kasvatuksen edistäminen.

3 §

Ammatillisella museolla tarkoitetaan tässä laissa valtion, kunnan tai kuntayhtymän taikka muun yhteisön tai säätiön ylläpitämää sääntömääräisesti museotoimintaa harjoittavaa toimintayksikköä, jolla on kokoelmat, vakituista ammatillista henkilöstöä ja joka on avoinna yleisölle.

2 luku

Valtionosuus ammatillisten museoiden käyttökustannuksiin

4 §

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää valtionosuutta ammatillisten museoiden käyttökustannuksiin siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009) ja tässä laissa säädetään.

Ammatillisten museoiden käyttökustannuksiin myönnettävän valtionosuuden tavoitteena on edistää kulttuuriperinnön kattavaa tallentamista sekä monipuolisten, alueellisesti kattavien ja yhteisölleen merkittävien museopalveluiden saatavuutta.

5 §

Edellytyksenä ammatillisen museon hyväksymiselle valtionosuuteen oikeutetuksi on, että:

- 1) museon ylläpitäjänä on kunta tai kuntayhtymä taikka sellainen yksityinen yhteisö tai säätiö, jonka sääntömääräisiin tehtäviin kuuluu museotoiminnan harjoittaminen tai museon ylläpitäminen;
- 2) museon toiminnalle on taloudelliset edellytykset;
- 3) museota ei ylläpidetä taloudellisen voiton tavoittelemiseksi;
- 4) museolla on toimintaa ohjaavat säännöt, joissa sen vastuualue on määritelty;
- 5) museolla on kokoelma ja kokoelmapoliittinen ohjelma;
- 6) kokoelman säilyminen museokokoelmana on turvattu myös museon lopettaessa toimintansa;
- 7) museo on avoinna yleisölle säännöllisesti, sen toiminta on ympärivuotista ja sen kokoelmat ovat museon käyttäjien tavoitettavissa;
- 8) museon tilat ovat tarkoituksenmukaiset;
- 9) museolla on toiminnasta vastaava päätoiminen johtaja, jolla on virkaan tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johtamistaito ja tehtävän edellyttämä riittävä perehtyneisyys museon toimialaan ja tehtäviin;
- 10) museolla on vähintään kaksi päätoimisessa palvelussuhteessa työskentelevää museoalan asiantuntijaa, joista toinen voi olla samalla museon johtaja ja joilla on soveltuva korkeakoulututkinto sekä suoritettut museologian perusopinnot;
- 11) museolla on riittävä määrä muuta henkilöstöä;
- 12) museolla on monivuotinen tavoitteita, toimintaa ja taloutta koskeva suunnitelma.

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

6 §

Opetus- ja kulttuuriministeriö päättää museon ylläpitäjän hakemuksesta valtion talousarvion rajoissa museon hyväksymisestä valtionosuuteen oikeutetuksi. Päätöstä tehdessään ministeriö ottaa huomioon valtionosuuden tarpeellisuuden 4 §:n 2 momentissa säädetyn tavoitteen kannalta.

3 luku

Vastuumuseot

7 §

Alueellisen vastuumuseon tehtävänä on toimialueellaan:

- 1) toimia kulttuuriperinnön asiantuntijana sekä kehittää ja edistää museotoimintaa, toimialansa yhteistyötä sekä kulttuuriperinnön tallentamista ja digitaalista saatavuutta;
- 2) toimia kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijana, joka antaa lausuntoja, osallistuu asiantuntijana viranomaisneuvotteluihin ja antaa neuvontaa, sekä kehittää ja edistää kulttuuriympäristön vaalimista, toimialansa yhteistyötä sekä kulttuuriympäristötiedon digitaalista tallentamista ja saatavuutta;
- 3) toimia taiteen ja visuaalisen kulttuuriperinnön asiantuntijana sekä kehittää ja edistää toimialansa yhteistyötä sekä taiteen ja visuaalisen kulttuuriperinnön tallentamista ja digitaalista saatavuutta.

Alueellisen vastuumuseon palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkakavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja tehtäviä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

8 §

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi museon ylläpitäjän hakemuksesta nimetä alueelliseksi vastuumuseoksi valtionosuuteen oikeutetun museon, jos:

- 1) museon nimeäminen alueelliseksi vastuumuseoksi on toimialueen olosuhteiden ja 7 §:ssä säädettyjen tehtävien hoidon kannalta tarpeellista;
- 2) museolla on toimintaa ja palveluita koskeva alueellinen suunnitelma;
- 3) museolla on riittävä asiantuntemus, tehtävien suorittamiseen tarvittava osaaminen ja toimialueen tuntemus;
- 4) museolla on toimialueeltaan riittävän kattavat kokoelmat, aineistot ja sisällöt; ja
- 5) museolla on edellytykset suoriutua alueelliselle vastuumuseolle 7 §:ssä säädettyistä tehtävistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö määrää alueellisen vastuumuseon toimialueen museon ylläpitäjän hakemuksen perusteella. Toimialue voi käsittää yhden tai useamman maakunnan alueen, jollei alueen olosuhteisiin liittyvästä perustellusta syystä muuta johdu. Museolle annettava vastuumuseotehtävä voi käsittää yhden tai useamman 7 §:ssä säädettyistä tehtäväkokonaisuuksista.

9 §

Valtakunnallisen vastuumuseon tehtävänä on:

- 1) toteuttaa valtakunnallista museotoimintaa erikoisalallaan;
- 2) kehittää ja edistää kulttuuriperintötyötä ja museoiden yhteistyötä erikoisalallaan;
- 3) toimia erikoisalansa kulttuuriperinnön valtakunnallisena asiantuntijana;

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

- 4) ylläpitää ja edistää erikoisalansa kansainvälisiä yhteyksiä;
- 5) edistää erikoisalansa kulttuuriperinnön tallentamista ja digitaalista saatavuutta.

10 §

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi museon ylläpitäjän hakemuksesta nimetä valtakunnalliseksi vastuumuseoksi museon, jos:

- 1) museo toimii erikoismuseona valtakunnallisesti merkittävällä toimialalla;
- 2) museon nimeäminen valtakunnalliseksi vastuumuseoksi on toimialan ja 2 §:ssä säädetyn museotoiminnan tarkoituksen kannalta tarpeellista;
- 3) museolla on toimintaa ja palveluita koskeva valtakunnallinen suunnitelma;
- 4) museolla on omalla toimialallaan valtakunnallisesti merkittävä kokoelma; ja
- 5) museolla on edellytykset suoriutua 9 §:ssä säädettyistä valtakunnallisen vastuumuseon tehtävistä.

4 luku

Erinäisiä säännöksiä

11 §

Vahvistaessaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 49 §:n 1 momentin mukaisesti museon valtionosuuden perusrahoituksen ja alueellisen vastuumuseotehtävän lisärahoituksen perusteena käytettävät henkilötöyvuosien määrät opetus- ja kulttuuriministeriö ottaa huomioon museon toteutuneen henkilötöyvuosien määrän neljän edellisen varainhoitovuoden aikana ja valtionosuuden tarpeellisuuden 4 §:n 2 momentissa säädetyn tavoitteen kannalta. Vahvistettava perusrahoituksen henkilötöyvuosien määrä on vähintään kaksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa neljän vuoden välein museoiden rahoitusta koskevan suunnitelman. Suunnitelma sisältää arvion valtionosuuteen oikeutettujen museoiden valtionosuuden perusteeksi vahvistettavista henkilötöyvuosien määristä ja valtakunnalliseen vastuumuseotehtävään myönnettävän harkinnanvaraisen lisärahoituksen määristä seuraavan neljän varainhoitovuoden ajaksi. Suunnitelma on lähtökohtana museon valtionosuuden perusteena olevaa henkilötöyvuosien määrää vahvistettaessa ja vastuumuseotehtävään myönnettävää harkinnanvaraista lisärahoitusta myönnettäessä, jollei valtion talousarviosta, museon toteutuneen henkilötöyvuosimäärän olennaisesta alentumisesta tai suunnitelman vahvistamisen jälkeen ilmenneestä olosuhteiden muutoksesta muuta johdu.

12 §

Museon hyväksymistä valtionosuuteen oikeutetuksi ja museon nimeämistä alueelliseksi tai valtakunnalliseksi vastuumuseoksi voi hakea neljän vuoden välein opetus- ja kulttuuriministeriön ilmoittamana hakuaikana.

Opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi neljän vuoden välein, täyttääkö valtionosuuteen oikeutetuksi hyväksytty museo edelleen 5 §:ssä säädetty edellytykset. Jos museo ei enää täytä 5 §:ssä säädettyjä edellytyksiä, opetus- ja kulttuuriministeriö voi peruuttaa museon hyväksymisen valtionosuuteen oikeutetuksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi neljän vuoden välein, täyttääkö alueelliseksi tai valtakunnalliseksi vastuumuseoksi nimetty museo edelleen vastuumuseoksi nimeämisen edellytykset ja

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

onko museo huolehtinut vastuumuseolle säädetyistä tehtävistä. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi museon ylläpitäjää kuultuaan peruuttaa alueelliseksi vastuumuseoksi tai valtakunnalliseksi vastuumuseoksi nimeämisen, jos museo ei enää täytä vastuumuseoksi nimeämisen edellytyksiä tai jos vastuumuseolle säädettyjen tehtävien hoitamisessa on ollut olennaisia puutteita. Museon ylläpitäjä voi luopua alueellisesta tai valtakunnallisesta vastuumuseotehtävästä seuraavan nelivuotiskauden alusta lukien ilmoittamalla tästä kirjallisesti opetus- ja kulttuuriministeriölle viimeistään vuotta aikaisemmin.

Vastuumuseon tulee toimittaa opetus- ja kulttuuriministeriölle neljän vuoden välein selvitys 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa tai 10 §:n 3 kohdassa tarkoitetun suunnitelman toteutumisesta. Vastuumuseo ja Museovirasto neuvottelevat neljän vuoden välein seuraavaa nelivuotiskautta koskevista suunnitelmista.

5 luku

Voimaantulo

13 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan museolaki (729/1992).

14 §

Jos museon valtionosuuden perusteeksi tämän lain voimaantuloa seuraavalle varainhoitovuodelle 11 §:n 1 momentin ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 49 §:n 1 momentin mukaisesti vahvistettava henkilötyövuosien määrä poikkeaisi olennaisesti toimintayksikön valtionosuuden perusteeksi tämän lain voimaantuloa edeltävälle vuodelle vahvistetusta henkilötyövuosien määrästä, opetus- ja kulttuuriministeriö voi jaksottaa muutoksen enintään kolmen varainhoitovuoden ajalle. Jaksottaminen toteutetaan lisäämällä tai vähentämällä valtionosuuden perusteeksi vahvistettavaa henkilötyövuosien määrää asteittain siten, että henkilötyövuosien määrä on viimeistään kolmantena varainhoitovuonna lain voimaantulon jälkeen sen mukainen kuin 11 §:n 1 momentissa säädetään.

Henkilö, joka on ennen tämän lain voimaantuloa otettu 5 §:n 9 tai 10 kohdassa tarkoitettuun tehtävään tämän lain voimaan tullessa valtionosuuteen oikeutetussa toimintayksikössä ja joka täyttää tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaiset edellytykset kyseiseen tehtävään, täyttää edelleen kyseistä tehtävää koskevat edellytykset.

Tällä lailla kumotun museolain 3 a §:ssä tarkoitetuksi valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimetyn museon, joka on museolain muuttamisesta annetun lain (138/2015) siirtymäsäännöksen mukaisesti viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2018 osoittanut opetus- ja kulttuuriministeriölle täyttävänsä kumotun museolain 3 a §:ssä säädetyt edellytykset, katsotaan täyttävän 10 §:ssä säädetyt edellytykset museon nimeämiseksi valtakunnalliseksi vastuumuseoksi.

Poiketen siitä, mitä 11 §:n 2 momentissa säädetään, momentissa tarkoitettu rahoitusuunnitelma vahvistetaan alueellisen vastuumuseotehtävän henkilötyövuosimäärien osalta ensimmäisen kerran kolmen seuraavan varainhoitovuoden ajaksi. Poiketen siitä, mitä 12 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään, 3 momentissa tarkoitettu arviointi ja 4 momentissa tarkoitettu selvitys tehdään alueellisten vastuumuseoiden osalta ensimmäisen kerran kolmen vuoden kuluessa lain voimaantulosta. Poiketen siitä, mitä 12 §:n 4 momentissa säädetään, momentissa tarkoitettut neuvottelut valtakun-

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

nallisten vastuumuseoiden ja Museoviraston välillä käydään ensimmäisen kerran vuoden kulussa lain voimaantulosta.

2.

Laki

opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 1 §:n 1 momentin 6 kohta, 5 §:n 7 kohta ja 22 §, sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 1 momentin 6 kohta laissa 1410/2014 ja 22 § laissa 1486/2016, sekä
lisätään lakiin uusi 35 b § seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle taikka valtion liikelaitokselle käyttökustannuksiin myönnettävästä valtionosuudesta ja avustuksesta sekä muusta rahoituksesta sellaista toimintaa varten, josta säädetään:

6) museolaissa (/);

5 §

Rahoituksen laskentaperuste

Rahoitus käyttökustannuksiin määräytyy laskennallisten perusteiden mukaisesti. Rahoitus määräytyy:

7) museon perusrahoituksessa ja alueellisten vastuumuseotehtävien lisärahoituksessa sekä teatterissa ja orkesterissa laitokselle vahvistetun laskennallisen henkilötyövuosien määrän ja laskennallista henkilötyövuotta kohden määrätyn yksikköhinnan perusteella.

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

22 §

Valtionosuus museon, teatterin ja orkesterin käyttökustannuksiin

Museon ylläpitäjälle myönnetään valtionosuutta käyttökustannuksiin euromäärä, joka saadaan laskelmalla yhteen:

1) 37 prosenttia euromäärästä, joka saadaan kun ylläpitäjälle vahvistettu perusrahoituksen henkilötyövuosimäärä kerrotaan 35 §:n 1 momentissa tarkoitettulla yksikköhinnalla;

2) 85 prosenttia euromäärästä, joka saadaan, kun ylläpitäjälle vahvistettu alueellisen vastuumuseotehtävän henkilötyövuosimäärä kerrotaan 35 §:n 1 momentissa tarkoitettulla yksikköhinnalla;

3) 35 b §:ssä tarkoitettu valtakunnalliseen vastuumuseotehtävään myönnetty harkinnanvarainen lisärahoitus.

Teatterin ja orkesterin ylläpitäjälle myönnetään valtionosuutta käyttökustannuksiin 37 prosenttia valtionosuuden perusteena käytettävästä euromäärästä, joka saadaan, kun ylläpitäjälle teatteria tai orkesteria varten vahvistettu laskennallinen henkilötyövuosien määrä kerrotaan henkilötyövuotta kohden 35 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti määrätyllä yksikköhinnalla.

4 luku

Kulttuuritoimen yksikköhinnat

35 b §

Harkinnanvarainen lisärahoitus valtakunnalliseen vastuumuseotehtävään

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi hakemuksesta korottaa harkinnanvaraisesti museolain 10 §:ssä tarkoitetun valtakunnallisen vastuumuseon valtionosuutta säännöksessä tarkoitettujen tehtävien hoitamisesta aiheutuvien kustannusten kattamiseksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Jos tämän lain voimaantuloa edeltävänä kalenterivuonna valtionosuuteen oikeutetun museon käyttökustannuksiin 22 §:n mukaisesti myönnettävä valtionosuus jäisi ensimmäisenä varainhoitovuonna lain voimaantulon jälkeen vähintään 10 000 euroa alhaisemmaksi kuin 94 prosenttia lain voimaantuloa edeltävän varainhoitovuoden valtionosuudesta, museon ylläpitäjälle myönnetään siirtymäkauden lisärahoitusta sellainen euromäärä, että valtionosuuden kokonaismääräksi muodostuu 94 prosenttia lain voimaantuloa edeltävän varainhoitovuoden valtionosuudesta.

Jos tämän lain voimaantuloa edeltävänä kalenterivuonna valtionosuuteen oikeutetun museon käyttökustannuksiin 22 §:n mukaisesti myönnettävä valtionosuus jäisi toisena varainhoitovuonna lain voimaantulon jälkeen vähintään 10 000 euroa alhaisemmaksi kuin 88 prosenttia lain voimaantuloa edeltävän varainhoitovuoden valtionosuudesta, museon ylläpitäjälle myönnetään siirtymäkauden lisärahoitusta sellainen euromäärä, että valtionosuuden kokonaismääräksi muodostuu 88 prosenttia lain voimaantuloa edeltävän varainhoitovuoden valtionosuudesta.

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

Jos tämän lain voimaantuloa edeltävänä kalenterivuonna valtionosuuteen oikeutetun museon käyttökustannuksiin 22 §:n mukaisesti myönnettävä valtionosuus jäisi kolmantena varainhoitovuonna lain voimaantulon jälkeen vähintään 10 000 euroa alhaisemmaksi kuin 82 prosenttia lain voimaantuloa edeltävän varainhoitovuoden valtionosuudesta, museon ylläpitäjälle myönnetään siirtymäkauden lisärahoitusta sellainen euromäärä, että valtionosuuden kokonaismääräksi muodostuu 82 prosenttia lain voimaantuloa edeltävän varainhoitovuoden valtionosuudesta.

Jos toimintayksikön valtionosuuden perusteeksi vahvistettu henkilötyövuosien määrä on alempi kuin se oli lain voimaantuloa edeltävänä varainhoitovuonna, valtionosuutta verrataan siirtymäkauden rahoitusta laskettaessa siihen määrään, jonka toimintayksikkö olisi saanut lain voimaantuloa edeltävän varainhoitovuoden valtionosuutena, jos valtionosuuden perusteena olisi ollut tämä alempi henkilötyövuosien määrä.

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtakunnallisten ja alueellisten vastuumuseoiden rahoituksen riittävyys suhteutettuna laissa määrättyihin tehtäviin sekä alueellisten vastuumuseoiden määrää suhteutettuna maakunnan tai sen osan tarpeisiin ja erityispiirteisiin arvioidaan osana laajempaa uudistuksen seurantaa ja että tästä annetaan selvitys sivistysvaliokunnalle seuraavan vaalikauden lopussa.

Helsingissä 19.2.2019

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuomo Puumala kesk
varapuheenjohtaja Sari Multala kok
jäsen Li Andersson vas
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Mikaela Nylander r
jäsen Ulla Parviainen kesk
jäsen Pekka Puska kesk
jäsen Sari Sarkomaa kok
jäsen Sami Savio ps
jäsen Jani Toivola vihr
jäsen Pilvi Torsti sd
jäsen Raija Vahasalo kok
varajäsen Hanna-Leena Mattila kesk

Valiokunnan mietintö SiVM 18/2018 vp

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaj Laine